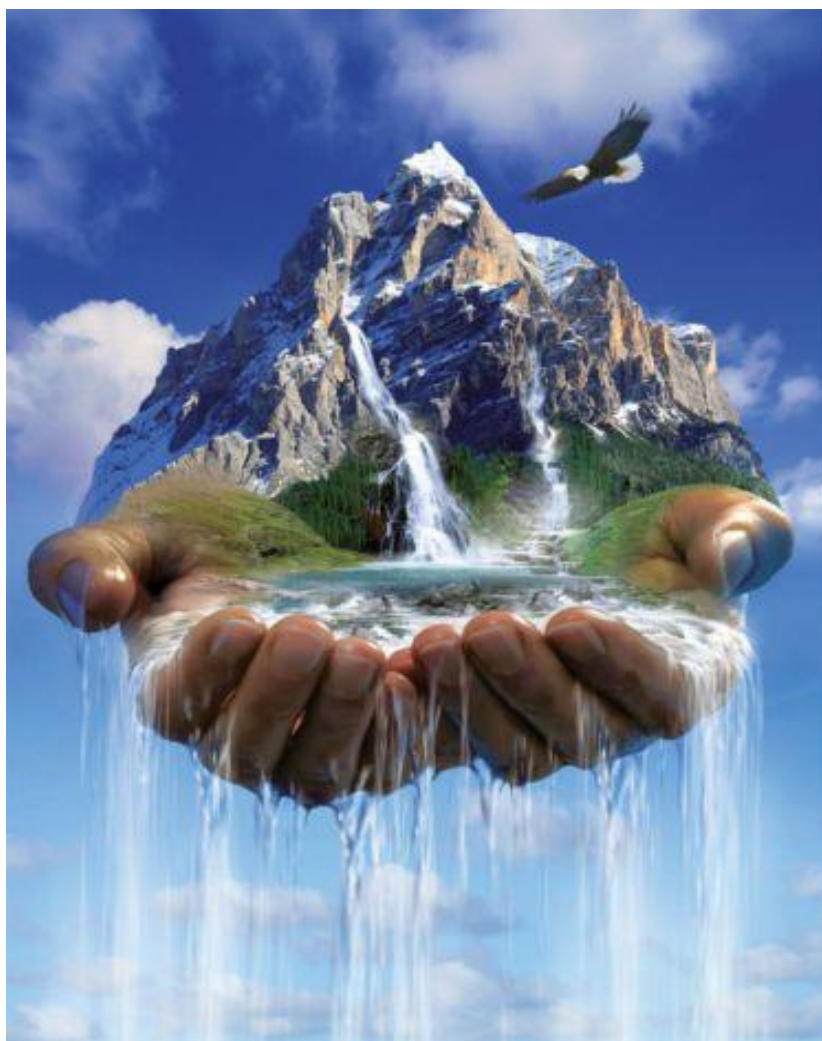

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені О.О. Богомольця
ІНСТИТУТ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ**

**ЕКОЛОГІЧНІ ТА ГІГІЄНІЧНІ ПРОБЛЕМИ
СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ**

*(ЗБІРКА МАТЕРІАЛІВ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ)*

13 березня 2024 р

м. Київ

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені О.О. Богомольця
ІНСТИТУТ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ**

**ЕКОЛОГІЧНІ ТА ГІГІЄНІЧНІ ПРОБЛЕМИ
СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ**

*(ЗБІРКА МАТЕРІАЛІВ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З
МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ)
13 березня 2024 р.*

за загальною редакцією
член-кор. НАМН України, професора С.Т. Омельчука

**м. Київ
2024**

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ДЕТЕРМІНАНТ

Добрянська О.В., Гаркавий С.І., Коршун М.М., Швагер О.В.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

В Конституції України зазначено, що людина, і її здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Здоров'я нації є індикатором соціально-економічного розвитку та зростання, збереження і зміцнення трудового потенціалу, також національної безпеки.

Оцінюючи здоров'я як на індивідуальному, так і на популяційному рівнях важливо усвідомлювати чинники, які його формують. Загальновідомою є класифікація ВООЗ щодо детермінант (внеску тих чи інших факторів) у формування здоров'я населення, згідно якої понад 50% (49–53%) належить здоровому способу життя. Роль системи охорони здоров'я у цій класифікації незначна (не більше 8–10%). Оскільки на людину в реальних життєвих обставинах значним є вплив соціуму, важливим є поняття «соціального здоров'я», яке означає добре самопочуття людини в суспільстві, колективі, сім'ї, відчуття задоволеності життям і впевненості у майбутньому. Це неодмінно впливає на здоров'я як окремої людини, так і груп населення. Науковці доводять, що до ефективної виробничої праці здатні люди, які мають добре здоров'я.

Нині, у вивченні питань громадського здоров'я зміщуються акценти з окремого індивіда і факторів, що формують його здоров'я, на вивчення макро- чи групових перемінних, які виникають на різних рівнях суспільства і впливають на його здоров'я. Зазначені детермінанти можуть бути однакові як для індивідуального, так і популяційного рівня, проте їх вплив може бути різним. Механізм впливу соціальних факторів на здоров'я людини складається з підсистем, які розміщені на макро- і мікрорівнях. Такий механізм, за даними наукових досліджень вітчизняних авторів, є стійкою системою поведінки соціальних груп, їх взаємодії між собою та з державними інститутами щодо збереження, підтримання і зміцнення як особистого (індивідуального) здоров'я, так і здоров'я населення на популяційному рівні в системі громадського здоров'я.

Отже, досягнення високих показників популяційного здоров'я свідчить про ефективну політику всіх сфер державного управління й об'єднаних зусиль суспільства. І навпаки, оцінюючи нині рівень здоров'я населення як незадовільний, ми можемо припустити наслідки неефективної політики держави у сферах, пов'язаних зі здоров'ям її громадян. Дані світової літератури свідчать, що серед різноманітних соціальних детермінант здоров'я найсильнішим предиктором здоров'я і смертності є рівень освіти, який може покращувати когнітивні функції, підвищувати здібності до сприйняття нових знань в області профілактики захворювань і збереження здоров'я; отримання інформації про адекватне медичне обслуговування і доступ до найкращих спеціалістів і клінік. Доведений позитивний вплив рівня освіти чоловіка або

дружини на загальний стан і самооцінку здоров'я подружжя. Помічено, що рівень здоров'я кращий у подружжя з університетською освітою й дещо нижчий при лише базовій середній. Дружини з вищою освітою моделюють здоров'я збережувальну поведінку чоловіків.

Соціальна детермінанта «рівень добробуту» також має вплив на формування здоров'я населення. Адже, чим вищий сукупний дохід сім'ї, тим кращі можливості доступу до ресурсів, які прямо чи опосередковано допоможуть покращити здоров'я. Важливими у будь-якому віці є поведінкові чинники людини (оптимальне фізичне навантаження, дотримання режиму сну й відпочинку, режиму харчування, шкідливі звички, зокрема тютюнопаління, зловживання алкоголем, заняття фізичною культурою, спортом, тощо), корегуючи які можна покращити здоров'я. Нестабільність соціально-економічної ситуації, швидкий темп життя, хронічні стреси, відчуття власної небезпеки призводять до обрання людьми нездорових типів поведінки, а відтак негативно впливають на їх здоров'я.

Важливою групою населення, вплив соціальних детермінант на здоров'я яких також вивчається, є люди похилого (пенсійного) віку. ВООЗ визначає перспективу забезпечити людям похилого віку можливість активного старіння, створення оптимальних умов для підтримання їхнього здоров'я та участі в соціальному житті. Помічено, що більшість довгожителів (яким виповнилося більше 90 й 100 років) щоденно дотримувалися помірною харчування та були фізично активними. Рекомендації ВООЗ (2023 р.) щодо зміни поведінки у бік здоров'я збереження як на індивідуальному, так і на популяційному рівнях полягають у створенні 3-х напрямків: створення спроможностей, створення можливостей і створення мотивації. Протягом тривалого часу, зокрема в радянській період, у вітчизняній системі охорони здоров'я превалював патерналістський підхід, при якому відповідальність за власне здоров'я покладалась на лікарів. Нажаль, більшість населення продовжує дотримуватись такої позиції і досить пасивно ставитись до власного здоров'я, зокрема в питаннях профілактики захворювань.

Опитування населення України щодо профілактики хронічних неінфекційних захворювань (ХНІЗ) і дотримання здорових типів поведінки засвідчило, що більшість опитаних часто переоцінює перешкоди на шляху дотримання здорового способу життя, посиляючись на відсутність коштів, брак вільного часу, лінощі тощо. Саме з цією когортою населення необхідно проводити роз'яснювальну роботу щодо доступних незатратних способів оздоровлення (наприклад, пробіжки в парку, піднімання сходами, скандинавська хода, відмова від куріння тютюну, зловживання алкоголем тощо).

Отже, вивчаючи процеси формування здоров'я населення на популяційному рівні в системі громадського здоров'я необхідно усвідомлювати, що між індивідуумом і суспільством існує складна багаторівнева система взаємозв'язків, для оцінки якої необхідно враховувати ієрархічність багатьох впливів на здоров'я (структурних соціальних детермінант і індивідуальних характеристик здоров'я).